

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:3377

av Stig Henriksson m.fl. (V)

med anledning av prop. 2015/16:152 Samförståndsavtal
om värdlandsstöd

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	1
3	Inledning	1
4	Bakgrund	2
5	Värdlandsavtalet och kärnvapnen	3
6	Värdlandsavtalets osäkerheter och oklarheter	4
7	Processen	4
8	Tilläggsavtalen	4
9	Sveriges säkerhet	5
10	Vänsterpartiets alternativ	6

2 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2015/16:152 Samförståndsavtal om värdlandsstöd.

3 Inledning

Vänsterpartiet motsätter sig bestämt att samförståndsavtalet om värdlandsstöd med tillhörande tilläggsprotokoll godkänns. Avtalet minskar trovärdigheten i vår militära alliansfrihet och ger inga garantier för en ökad militär säkerhet för Sverige. Tvärtom kommer eventuella Natostyrkor, med bas på svenskt territorium, att öka spänningen i vårt närområde och ytterligare minska möjligheterna att bedriva en självständig utrikespolitik. I och med en ökad närhet till Nato riskerar Sverige att dras in i förödande krig och konflikter. Vi menar att riksdagen bör avslå regeringens proposition och

därmed även samförståndsavtalet om värdlandsstöd med Nato, liksom det kompletterande tilläggsprotokollet till PFF SOFA.

4 Bakgrund

Under en lång tid har Sveriges försvar tvinnats allt hårdare ihop med Nato. Under samma tid har Nato och Natoländer genomfört tre extremt misslyckade krig i Afghanistan, i Irak och i Libyen som starkt bidragit till den flyktingkatastrof EU nu misslyckas med att hantera.

Den dåvarande försvarsministern Thage G. Peterson gav 1995 klartecken för avtalet för Sveriges deltagande i Natos partnerskap för fred, PFP. Han har dock därefter tydligt markerat att detta klartecken gavs i ett helt annat utrikespolitiskt läge som bl.a. innebar att många förväntade sig att Rysslands observatörsstatus i Nato och deltagande i PFP skulle omvandlas till ett medlemskap i Nato. Så blev det inte, vilket han själv beklagar i dag. I stället har avtalet om partnerskap för fred använts för att underlätta Sveriges deltagande i Natos krigsinsatser i Afghanistan, Libyen m.m. Genom att delta i Natos insatser och genom att stå värd för stridsövningar som Loyal Arrow i Norrbotten och Baltops i Östersjön har Sverige ytterligare närmade sig militäralliansen.

George F Kennan, som låg bakom Trumandoktrinen, varnade för effekterna av en Natoutvidgning. Att utvidga pakten fram till Rysslands gränser – och bryta försäkringar givna till Sovjetledarna – var ett fruktansvärt misstag, menade han. "Ett expanderande Nato skulle bli det mest ödesdigra misstaget i amerikansk politik efter det kalla kriget. Ett sådant beslut kan förväntas förvärpa de nationalistiska, anti-västerländska och militaristiska tendenserna i rysk uppfattning, ha en negativ effekt på utvecklingen av den ryska demokratin, återställa atmosfären från det kalla kriget till de öst-väsliga förbindelserna, och driva rysk utrikespolitik i riktningar som avgjort inte blir till vår belåtenhet", skrev han profetiskt. Självklart har varje självständigt land rätt att forma sin egen säkerhetspolitik och också söka sig till de samarbeten och allianser man anser gagnar respektive land. I ett läge av ökade spänningar och motsättningar i Europa är det dock viktigt att alla parter agerar för att minska polariseringen och återupprätta respekten för den europeiska säkerhetsordningen. Vi bedömer att en expansion av Nato i detta svåra säkerhetspolitiska läge i Europa skulle vara oklokt.

Under samma tid som vi eskalerat vårt närmande till Nato har Rysslands upprustning och dess folkrättsbrottsliga agerande på Krim och i Ukraina bidragit till den ökade spänningsnivån i vårt närområde, även om det i sig knappast kan anses ha ökat hotet mot Sverige.

Med ett värdlandsavtal knyts vi dessutom allt fastare till en militärallians där en av medlemmarna – Turkiet – bombar sin egen befolkning, uppträder alltmer auktoritärt mot den politiska och medborgerliga oppositionen och bedriver ett extremt cyniskt spel i flyktingfrågan.

Det är tydligt att ett eventuellt värdlandsavtal skulle innebära ytterligare steg mot ett fullvärdigt medlemskap i Nato. Mot ovanstående bakgrund ter sig ett värdlandsavtal och än mer ett Natomedlemskap som direkt kontraproduktivt när det gäller att värna vårt lands säkerhet.

5 Värdlandsavtalet och kärnvapnen

Vänsterpartiet menar att med ett värdlandsavtal kommer Sverige att kunna dras in i krigsförberedelser och krig. Med värdlandsavtalet finns också en överhängande risk att Sverige tvingas husera kärnvapen på svensk mark. Där slås uttryckligen fast att ”detta samförståndsavtal är avsett att överensstamma med Natos doktrin och principer”. Natos doktrin är tydlig vad gäller kärnvapen: ”Kärnvapen är en central komponent i Natos sammanlagda förmåga för avskräckning och försvar...” samt ”Så länge kärnvapen existerar kommer Nato att förbli en nukleär allians” (Nato’s Deterrence and Defence Posture Review, Chicago 2012). Till det hör principen om ”first use”, som innebär att man tar sig rätten att använda kärnvapen även om motståndaren inte gjort det.

Oavsett propositionens försök till klarläggande så nämns kärnvapen inte i själva avtalet och än mindre Sveriges position i frågan och vi måste då utgå från att kärnvapen kan placeras till lands, att man kan trafikera svenskt territorialvatten och angöra svenska hamnar med kärnvapenbestyckade ubåtar samt överflyga och basera kärnvapenbärande stridsflyg på svensk mark. Då USA aldrig kommenterar huruvida deras besökande farkoster är kärnvapenbestyckade och svensk regering inte söker kontrollera saken utan förutsätter att svensk lag följs, är risken stor att även den tänkta motsidan för sin säkerhets skull ser Sverige som ett potentiellt kärnvapenmål. Tydligheten i den militära alliansfriheten minskar. Osäkerhet skapar risker.

Sverige har en historia av aktivt arbete för nedrustning i allmänhet och kärnvapenavrustning i synnerhet. Med ett underskrivet värdlandsavtal undergrävs vår trovärdighet att arbeta med denna ödesfråga för mänsklighetens framtid.

6 Värdlandsavtalets osäkerheter och oklarheter

Frågan om värdlandsavtalet möjligen kan strida mot grundlagsstadgade fri- och rättigheter är otillräckligt, eller snarare inte alls, belyst. Från regeringen understryker man att avtalet inte ger Nato rätt att varken vistas eller verka på svenskt territorium utan

samtycke. Frågan är dock hur stort utrymme för ett självständigt agerande blir när vi redan knutit oss närmare och gjort oss beroende av Nato. För framtiden är det regeringen – den som då råkar vara vid makten – som tar beslut om att bjuda in Nato eller besvara Natos framställan om att få komma hit. I vilka lägen Sverige då kan säga nej beror förstås inte bara på avtalstexten; det finns också maktpolitiska realiteter att förhålla sig till. Den enda garanten för självständiga försvarsbeslut är och förblir militär alliansfrihet.

7 Processen

Avtalet i sig är således bemängt med oklarheter. Det enda som ter sig säkert är att detta är den första och troligen också den sista gången som Sveriges folkvalda riksdag ges möjlighet att göra sin stämma hörd. Före underskrivandet fanns inga ambitioner till en bred, folklig debatt i frågan. Avtalet undertecknades av dåvarande ÖB på uppdrag av den snart avgående regeringen. Avtalet behandlades aldrig i utrikesnämnden. Avtalet översattes inte till svenska förrän efter nära ett år. Departementsskrivelsen, som varken nämner orden ”alliansfrihet” eller ”kärnvapen”, skickades inte på någon bred remiss. Exempelvis saknades fredsrörelsen och civilsamhället helt bland remissinstanserna.

8 Tilläggsavtalen

I dokumentet som det är utformat nämns inga tvingande åtaganden för Sveriges del. Men hur det blir i och med alla de tilläggsavtal detta ramavtal förutsätter förklaras inte. Världlandsavtalet innebär en rad konsekvenser som det fortfarande råder stor oklarhet kring. Bland annat ska baseringsområden upprättas, men hur det ska gå till, var de ska ligga eller hur stora de ska vara är det ingen som kan svara på. Dock stadgas att baserna kommer att gå under Natoledning, dvs. varken Sveriges försvarsmakt eller regering kommer att ha något inflytande över verksamheten. På samma sätt anges att Sverige ska ge största möjliga stöd till Natoledd militär verksamhet – men hur det ska ske är mycket vagt formulerat. I avtalet beskrivs även hur Natos strategiska högkvarter kan utföra eller delegera rättshandlingar som är nödvändiga för uppdragets fullgörande. Det kan således vara åtgärder som strider mot svensk lag. Dessutom innebär avtalet att Nato ska kunna upprätta ett tillfälligt högkvarter på svenskt territorium under kris eller konflikt/krig. Möjligheten att sätta upp ett permanent sådant är dock inte helt utesluten.

Världlandet och Nato ska utse ombud som förhandlar fram tilläggsdokument som stöder och preciserar samförståndsavtalet. När dessa tilläggsdokument blir aktuella, hur och av vem de utformas står det inget om varken i avtalet eller i propositionen. Det är rent av möjligt att det blir på tjänstemannanivå inom Försvarsmakten som sådana avtal

sluts. Det nämns således ingenting om huruvida något av dessa tilläggsavtal enligt demokratiska principer kommer att underställas Sveriges folkvalda riksdag för prövning eller godkännande.

9 Sveriges säkerhet

Det avgörande för Vänsterpartiets ställningstagande är besvarandet av den fråga som alltid borde ligga i fokus för den här typen av beslut. Ökar eller minskar värdlandsavtalet vår säkerhet? Vänsterpartiets uppfattning är att Sverige som värdland för Natos militära styrkor och eventuella kärnvapenbaser kommer att minska säkerheten för Sverige. Snarare kommer vi att bidra till att öka spänningen, och därmed risken för krig i vårt närområde. Även risken för att bli indragna i ett krig vi inte är direkt berörda av, eller själva har beslutat om, ökar med detta avtal. ”Avtalet är avsett att användas över hela skalan av situationer då Sverige kan komma att ta emot Natos militära stöd, dvs. såväl i fredstid (t.ex. för övningar) som vid kriser och i krig i Sverige eller i närområdet” (regeringens proposition 2015/16:152 Samförståndsavtal om värdlandsstöd).

Ett grundläggande påstående i argumentationen för ett allt tätare samarbete med Nato är mantrat att ”Sverige bygger säkerhet och stabilitet tillsammans med andra”. Därav dras slutsatsen att Sverige ska samarbeta med Nato, då Nato är den enda organisationen som sägs ha en utvecklad förmåga för ledning och genomförande av krävande militära insatser. Som exempel på Sveriges samarbete med Nato anges insatserna i Afghanistan och Libyen. Men det är knappast fred som har skapats där.

Vidare framhålls Nato som den organisation i väst som definierar standarden för militär praktisk samverkan, s.k. interoperabilitet. Detta begrepp återkommer flera gånger som grunden för svensk samverkansförmåga i all internationell krishantering och bevisar hur Sverige byggt in sig i Natos system. Man kan fråga sig när interoperabilitet blev ett mål för svensk försvarspolitik.

Värdlandsavtalet mellan Nato och Sverige har sin udd riktad mot ett enda land, Ryssland. Oss veterligen finns det i dag inga svenska säkerhetsexperter som tror på ett isolerat ryskt anfall mot Sverige. Därmed faller hela avsikten med avtalet. Däremot ser vi ökade spänningar längs den långa gränsen mellan Nato och Ryssland. I synnerhet har relationerna mellan Ryssland och Nato-landet Turkiet snabbt försämrats det senaste året. Samförståndsavtalet skulle öka risken för Sverige att dras in i en konflikt utan att vi själva har valt det.

10 Vänsterpartiets alternativ

Internationell säkerhet ska vila på folkrätt, samarbete och ett starkt globalt regelverk under FN:s ledning. Vänsterpartiet är starkt kritiskt till hur Nato förväntas ta en allt större roll på bekostnad av FN. I stället för att skicka soldater i EU:s och Natos stridsgrupper bör Sverige prioritera att öka FN:s möjlighet att agera fredsbevarande. Ett eventuellt godkännande av världlandsavtalet går i motsatt riktning.

Vänsterpartiet motsätter sig att Sverige blir en bricka i stormaktsspelet. Landets ledning bör, som man tidigare gjort med framgång, verka för avspänning och nedrustning. Som en alliansfri stat har Sverige tidigare haft ett stort internationellt förtroende i fredsförhandlingar. Det bör vara vårt mål att återta den rollen i stället för att medverka till ökad spänning och upprustning. Sverige borde motverka de verkliga orsakerna till krig och de hot mot Sverige och världen som klimatförändring och de ökande klyftorna mellan fattiga och rika utgör. Fred byggs bäst med fredliga medel.

Vi anser att frågan gällande ett s.k. samförståndsavtal med Nato om världlandsstöd varken är en administrativ eller en teknisk fråga. Det avtal som föreslås är av avgörande säkerhetspolitisk vikt och har många komplexa dimensioner som står i skarp kontrast till de små möjligheter människor haft att sätta sig in i frågan och ta ställning till världlandsavtalet, men också hur processen mot en proposition gått till. Ett avgörande steg bort från 200 år av framgångsrik militär alliansfrihet tas på så lätta fötter att gångarten bara kan betecknas som att smyga sig fram. Så ska inte en demokrati hantera för landet avgörande frågor.

Riksdagen bör därför avslå regeringens proposition 2015/16:152 Samförståndsavtal om världlandsstöd. Detta bör riksdagen besluta.

Stig Henriksson (V)

Jens Holm (V)

Birger Lahti (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Hans Linde (V)

Håkan Svenneling (V)

Emma Wallrup (V)